

การวิจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพประชาคมอาเซียน

Social and Cultural Research

for ASEAN Economic Community's Potential Development

วิรุณ ตั้งเจริญ

Wiroon Tungcharoen

บทคัดย่อ

ประชาคมอาเซียน หรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสมาชิกที่หลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปกรรม ประชาคมเกิดขึ้นจากหลักการเชิงยุทธศาสตร์ คือ ความมั่นคงทางการเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยมีเงื่อนไขความร่วมมือด้านการพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และการลดช่องว่างในการพัฒนา เสาหลักสำคัญของการเป็นสมาคมอาเซียน คือ สังคมและวัฒนธรรม ในประเด็นนี้จะสร้างเอกภาพของประชาคมบนความหลากหลายได้อย่างไร สิ่งสำคัญคือองค์กรที่ขับเคลื่อนต้องมุ่งสร้างความร่วมมือทางสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา ควรมีอิสระในระดับองค์กรสาธารณะ และควรจัดในรูปแบบองค์กรเครือข่ายเอกชน อีกทั้งควรสร้างกลุ่มองค์กรเพื่อขับเคลื่อนพัฒนาการของสังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรมอาเซียนในสาขาต่าง ๆ ด้วย ด้านกิจกรรมที่ใช้ขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรม ควรเน้นการแสวงหาความรู้ และการค้นคว้าวิจัยร่วมกัน ควรมีโครงการแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรม มีกิจกรรมศิลปกรรมและมีศูนย์กลางการนำเสนอศิลปกรรมร่วมกัน มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ฯลฯ สำหรับกิจกรรมการวิจัย ควรเน้นการวิจัยทุกรูปแบบ ทุกกระบวนการ ทุกสาขาวิชา มีทั้งการวิจัยพื้นฐาน การวิจัยประยุกต์ รวมทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนา โดยต้องนำการวิจัยข้ามวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งด้วย

คำสำคัญ : การวิจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ศักยภาพ ประชาคมอาเซียน

Abstract

ASEAN Economic Community (AEC)'s members are diverse in race, religion, culture, and arts. AEC is formed by strategic principles that are Political stability, cultural society, and economy. There is the condition of collaboration in human development, protection and social welfare, rights and social justice, environmental sustainability, building ASEAN identity, and reducing development's gap. The key pillar of ASEAN Economic Community is society and culture. In this point, there is question that how a unity of AEC will be generated under diversity? The important thing is a propellant organization which aims to create the participation of society, culture, and education should be an independent public enterprise and should be a private enterprise network. A propellant organization should be created to develop society, culture, ASEAN arts in various fields. Propellant organization's Activities should be focused on knowledge seeking, participation research, cross cultural exchange project, arts activities, arts gallery, workshop, etc. Research activities should be focused on research : every kind, every procedure, every field. Basic research, applied research, research for development and also cross cultural research are involved.

Keywords : Social and Cultural Research, Potential, ASEAN Community

ความนำ

World Economic Forum on East Asia, 2012 การประชุมครั้งสำคัญในระดับนานาชาติ ในกรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 30 พฤษภาคม – 1 มิถุนายน 2555 นับเป็นการประชุมที่สำคัญที่สุดครั้งหนึ่งในประชาคมนานาชาติ โดยมีผู้นำ ผู้บริหาร นักธุรกิจทั่วโลกเข้าร่วมการประชุม ประเด็นสำคัญของการประชุมหารือ คือ การเชื่อมโยงหรือเครือข่าย (connectivity) ทางด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับวิกฤตโลก ดุลยภาพ และธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง “Connectivity” ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ วัฒนธรรม ธุรกิจ โครงสร้างพื้นฐาน โลจิสติกส์ สัมพันธ์กับความพยายามของการสร้างประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) และอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ที่เชื่อมโยงไปถึงสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย

ในช่วงเวลาดังกล่าว ประเทศเจ้าภาพที่เชื่อมั่นว่าตนเองมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนา “สยามเมืองยิ้ม” ได้จัดงานและเปิดเผยตัวตน ทั้งความแตกต่าง สาคน้ำใสก้นก็ไม่เล็ก รัฐสภาที่น่าอัศจรรย์ รวมถึงพลังบนท้องถนน ถ้าอิสรภาพ เสรีภาพ ความแตกต่าง ความขัดแย้ง เป็นความงดงามในความเป็นประชาธิปไตย ช่วงเวลาดังกล่าวก็นับเป็นหน้าประวัติศาสตร์ที่เกินงามหรือ “งามหน้า” แม้ ออง ซาน ซูจี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของพม่า ก็กลับไปโพสต์ข้อความว่า “ประเทศไทยก็เป็นเช่นนี้มาแล้วตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา” เจ็บทีเดียว

โลกที่กระจายตัว โลกที่แตกต่าง โลกที่ขัดแย้ง จากสังคมบรรพกาล มาสู่สังคมเกษตรกรรม มาสู่สังคมภายใต้อำนาจของการสื่อสาร โลกไซเบอร์ ได้ผ่านวิกฤตการณ์ที่ซบซ้อนรุนแรงมาแล้วมากมาย ในช่วงร้อยปีที่ผ่านมา สงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามลัทธิ สงครามเย็น จนโลกต้องผลักดันสันนิบาตชาติ สหประชาชาติ ผ่านมาถึงการเชื่อมโยงเครือข่าย และการสร้างชุมชนหรือประชาคม “Community” บนโลกใบนี้ ถ้าสังคมไทยยังไม่เรียนรู้ ไม่ตระหนักถึงวิกฤตโลก วิกฤตสังคมไทย ประเทศไทยจะถอยหลังไปสู่การเป็นสังคมบรรพกาล ท่ามกลางสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วมากมาย อย่างแน่นอน

ประชาคมอาเซียนท่ามกลางความหลากหลาย

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ย่อมเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีประวัติศาสตร์อันซับซ้อนยาวนาน มีความหลากหลายทั้งทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปกรรม จากอดีตที่มีการถ่ายเทวัฒนธรรม ความมีอัตลักษณ์และตัวตน มีพื้นที่วัฒนธรรมที่แตกต่างและผสมผสานเชื่อมโยงกัน ที่ต่างไปจากพื้นที่การปกครองหรือความเป็นรัฐชาติ มีสงคราม มีความขัดแย้ง มีสันติภาพ เปลี่ยนแปลงคลี่คลายไปตามหน้าประวัติศาสตร์

เมื่อกระแสโลกปรับเปลี่ยนไป พัฒนาไป คลื่นสังคมเปลี่ยนไป กระแสประชาธิปไตย และกระแสทุนนิยมมีบทบาทครอบคลุมไปทั่วโลก สงครามเย็นสิ้นสุดลง ลัทธิคอมมิวนิสต์ลดบทบาทลง สังคมนิยมผสมกับทุนนิยมและประชานิยม การเติบโตขยายบทบาทของสังคมประชาธิปไตยในคริสต์ศตวรรษที่ 21 การทำลายล้างเผด็จการ อำนาจจากเบื้องบนอำนาจที่มองไม่เห็น มาสู่พลังอำนาจของประชาชน แต่แล้วอาหรับสปริง บูรพาภิวัฒน์ ภาวะหลังสมัยใหม่ นิยม กำลังทำลายตะวันตกนิยม โลกกำลังแบน โลกกำลังเอียงมาทางตะวันออก ปรากฎการณ์ที่เป็นรูปธรรมเหล่านี้ล้วนน่าสนใจอย่างยิ่ง

เมื่อกระแสธุรกิจมีบทบาทสูงเด่น ธุรกิจจากเมืองใหญ่และธุรกิจจากชุมชน พื้นที่ธุรกิจกำลังกลืนกินพื้นที่รัฐชาติและพื้นที่วัฒนธรรมอย่างปฏิเสธไม่ได้ แนวคิดเกี่ยวกับ Connectivity มีบทบาทมากขึ้น เพื่อสร้างฐานการผลิต สร้างความเข้มแข็ง สร้างอำนาจต่อรอง สร้างศักยภาพในการแข่งขัน เจตจำนงและความพยายามดังกล่าว ก่อให้เกิดประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (Europe Economic Community : EEC) ตามมาด้วยประชาคมอาเซียน และประชาคมในทวีปอเมริกาด้วยเช่นกัน

กล่าวเฉพาะประชาคมอาเซียนหรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) ก็ได้เกิดขึ้นเพียงเป้าหมายทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ด้วย “วิสาสา ปรมา ญาตี” ความคุ้นเคยเสมือนญาติอย่างยิ่งของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีพื้นที่วัฒนธรรมเชื่อมโยงกันในเชิงวัฒนธรรมสัมพันธ์ (cultural Relations) อย่างน่าสนใจมาก ด้วยรากฐานดังกล่าว ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ได้เริ่มจัดตั้ง Association of South East Asia ในปี 2504 โดยมุ่งที่จะร่วมมือกันทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ หลังจากนั้น ASEAN ได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2510 ภายใต้ปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) กอปรด้วยสมาชิกก่อตั้ง 5 ประเทศ คือ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และราชอาณาจักรไทย ปัจจุบันมีสมาชิกรวม 10 ประเทศ ประเทศที่เพิ่มคือ ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และราชอาณาจักรกัมพูชา

ประชาคมอาเซียนมีหลักการในเชิงยุทธศาสตร์ 3 ประการ คือ

ประชาคมความมั่นคงทางการเมืองอาเซียน (ASEAN Political Security Community : APSC)

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community : ASCC)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC)

ประชาคมอาเซียนต้องเอาความมั่นคงที่เชื่อมโยงกับการเมือง เรื่องของการสร้างและการมีสันติภาพและเสถียรภาพพร้อมกันเป็นตัวตั้ง ถ้าประชาคมขาดสันติภาพ มีสงคราม มีความขัดแย้งกัน รวมทั้งในแต่ละประเทศยังทำสงครามภายในไม่เลิก เล่นไม่เลิก แล้วสันติภาพและเสถียรภาพจะเกิดขึ้นได้อย่างไร พร้อมกันนั้น สันติสุขของประชาคมจะเกิดขึ้นได้ด้วยความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรม สันติสุข (peacefulness) ย่อมก่อเกิด

จากคารวธรรมหรือจิตสำนึกแห่งการเคารพกันนับถือ (Respectful Consciousness) ยอมรับนับถือ เชื่อมมั่นในความเท่าเทียม เชื่อมมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน เป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity)

ความเป็นชุมชน ความเป็นประชาคม หรือ “Community” ต้องตั้งเจตจำนงหลักไว้ที่ความมั่นคง สังคมวัฒนธรรม สถาปนาสังคมแห่งกาลยามมิตรความเอื้ออาทร ความรัก ความผูกพัน นำเอาศาสนธรรมที่มีความหลากหลายและมีธำแห่งคุณธรรมจริยธรรม ทุกศาสนา มาเป็นหัวใจของประชาคม หาก “ประชาคม” ขาดเป้าประสงค์หลักดังกล่าว ย่อมเป็นประชาคมไม่ได้ และไม่ควรเป็นประชาคม การเป็นประชาคมอาเซียนหรือประชาคมอื่นใดก็ตาม ต้องไม่ใช่การหายใจเข้าหายใจออกเป็น AEC เป็นเศรษฐกิจ เป็นชัยชนะ และเป็นการแข่งขัน (competitiveness) เท่านั้น เศรษฐกิจต้องอยู่ภายใต้สังคมที่สันติสุข ไม่เช่นนั้นแล้ว สงครามอีกนัยยะหนึ่งจะตามมาอย่างแน่นอน

เราได้ดำเนินการพัฒนาการเป็นสังคมอาเซียนสืบต่อกันมายาวนานพอสมควร บางประเทศเร็วบ้าง ช้าบ้าง บางประเทศมัวแต่ทะเลาะกับเพื่อนบ้าง ทะเลาะกันภายในบ้าง ก็ย่อมเป็นกรรมของประเทศชาตินั้น ๆ แล้วเราก็ประกาศการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ (economic integration) ในปี 2558 กล่าวเฉพาะการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจแล้ว เป็นการก้าวข้ามสหภาพภาษีศุลกากร (custom union) ก้าวมาสู่การเป็นตลาดร่วม (common market) ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน สนับสนุนซึ่งกันและกัน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการสร้างความพร้อมและศักยภาพที่จะเผชิญหน้ากับธุรกิจการค้าตลาดโลกต่อไป

จริงอยู่ ธุรกิจการค้าในประชาคมอาเซียนหรือประชาคมโลก ย่อมต้องการความเข้มแข็ง ต้องการศักยภาพ ต้องการเครือข่าย ตามกลไกของระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตาม พันธมิตรแห่งกาลยามมิตรย่อมพัฒนาทุนนิยมไปสู่ทุนนิยมจริยธรรม (ethical capitalism) มากกว่าทุนนิยมส่วนเกิน (surplus capitalism) ที่จะทำลายโลกใบนี้

ประชาคมอาเซียนมีเงื่อนไขในความร่วมมือ 6 ด้าน คือ

การพัฒนามนุษย์

การคุ้มครองและสวัสดิการสังคมสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม

ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน

และการลดช่องว่างในการพัฒนา

ทุกด้านล้วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมและวัฒนธรรมให้เข้มแข็ง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ศักยภาพมนุษย์ การศึกษา พลังทางวัฒนธรรม คุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (ASEAN Identity) อัตลักษณ์บนความงามที่หลากหลาย สร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ติงามร่วมกัน อย่างสำคัญยิ่ง

การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ASEAN IDENTITY

- สร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน
- อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
- สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ติงามร่วมกัน

หัวใจสำคัญสำหรับการสร้างประชาคมอาเซียน คือ การสร้างพลังร่วมอาเซียน (ASEAN Synergy) ให้เกิดขึ้น พลังร่วมที่ต้องการความเป็นกัลยาณมิตร การศึกษาและการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่ง คำถามที่ตามมาคือ แล้วการศึกษาไทยพร้อมแล้วหรือยัง มิใช่เพียงความพร้อมที่จะก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนเพียงเท่านั้น แต่ต้องถามว่าเราพร้อมสำหรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกวันนี้แล้วหรือยัง เมื่อความรู้คืออำนาจ ทดแทนอำนาจแรงงานมนุษย์ อำนาจศาสตราวุธ การศึกษาได้ปรับรื้อกระบวนการเรียนรู้ใหม่เพื่อสร้างสมาชิกสังคมใหม่ที่เท่าทันสังคมใหม่ สร้างสรรค์สังคมใหม่ การเรียนรู้เพื่ออนาคตมากกว่าอดีตและปัจจุบัน สร้างสังคมใหม่ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมอุดมปัญญา สังคมแห่งพลังร่วม สังคมแห่งนวัตกรรม ได้หรือยัง

ปัญหาทางการศึกษาของสังคมไทยเป็นปัญหาที่สั่งสมซับซ้อนมามากมายและยาวนาน สังคมทุกภาคส่วนต้องปรับรื้อครั้งสำคัญ นักการเมือง นักการศึกษา สื่อมวลชน สังคมและครอบครัว ต้องกัดติดกัจจริงและกัดให้ลึกในเรื่องนี้

เกี่ยวกับเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานในประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับประสิทธิภาพของระบบการศึกษาโดยตรงอย่างปฏิเสธไม่ได้ การเคลื่อนย้ายแรงงาน

ผู้เชี่ยวชาญอาชีพหลัก 7 สาขา คือ วิศวกรรม พยาบาล สถาปัตยกรรม การสำรวจ แพทย์ ทันตแพทย์ บัญชี เรามีความพร้อมจริงหรือไม่ นอกจากศักยภาพในวิชาชีพในฐานะผู้เชี่ยวชาญที่ลุ่มลึกแล้ว เราพร้อมเรื่องภาษา พร้อมทั้งจะเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม บัณฑิตของเรามี Disciplined Mind, Synthesizing Mind, Creating Mind, Respectful Mind และ Ethical Mind ดังที่เอดวาร์ด การ์ดเนอร์ ปรมาจารย์ทางการศึกษา ตั้งคำถามไว้สำหรับผลผลิตทางการศึกษาหรือผลผลิตของมหาวิทยาลัย แล้วหรือยัง

ความเชื่อในสังคมและวัฒนธรรม

เสาหลักที่สำคัญของสังคม รวมทั้งความเป็นประชาคมอาเซียน ย่อมเป็นเสาหลักทางด้านสังคมและวัฒนธรรม หรือประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC) ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นเสาหลัก เป็นโจทย์สำคัญที่รัฐบาล ที่กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย และทุกภาคส่วนของสังคม ต้องกำหนดเป็นวาระสำคัญของสังคมไทย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน เราจะสร้างยุทธศาสตร์ระบบกลไก กระบวนการอย่างไร ในการปั้นอุดมการณ์ให้เป็นรูปธรรม ปรากฏเป็นความจริง ทั้งนี้กระทรวง ทบวง กรม ข้าราชการ พนักงาน จะรอคอยและหวังพึ่งสติปัญญา นักการเมืองทั้งหมดไม่ได้ ต้องลุกขึ้นมาขับเคลื่อนเอาจริงเอาจังกับเรื่องเหล่านี้ด้วย

มหาวิทยาลัยที่มีอยู่มากมาย มีสติปัญญา และเป็นกลไกสำคัญในภาคการศึกษา เป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันปรับหรือกระบวนการเรียนรู้ที่ล้ำหลัง ไม่นำหน้าการเปลี่ยนแปลงของโลก “กัตติต กัตติจิง และกัตติลิก” ในเรื่องเหล่านี้ มหาวิทยาลัยต้องไม่ทำตัวเป็นข้าราชการประจำที่รอคอยคำสั่งจากบนลงล่างอยู่เพียงเท่านั้น สังคมไทยไม่ต้องการกระบวนการเรียนรู้ การเรียนการสอนที่ล้ำหลังอีกต่อไป การศึกษาไทยต้องการการการปรับปรับครั้งสำคัญ เพื่อก้าวไปสู่สังคมใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

สังคมและวัฒนธรรมมีสภาพเป็นพีระมิด จากฐานกว้างและเข้มแข็ง ไปสู่ชั้นสาระต่าง ๆ ที่ทรงพลังจากฐานไปสู่ความสูงส่งและแหลมคม จากความมั่นคงไปสู่พลังขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรม ถ้าระบบสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา สามารถสร้างสังคมและผู้คนในสังคมให้มีศักยภาพสูงส่งได้ สังคมนั้นย่อมก้าวไปสู่สังคมแห่งอุดมการณ์หรือสังคมแห่งเจตจำนงที่เข้มแข็งและตั้งมั่นได้อย่างแน่นอน สังคมที่จำเป็นต้องปูพื้นฐานชีวิต การดำรงชีวิตและวิถีชีวิต ที่อุดมสมบูรณ์ มีปัจจัยเอื้ออำนวยแก่การดำรงชีวิต สภาพการเมือง สังคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การสาธารณสุข สุขภาพพลานามัยที่ดี ผู้คนมีวิถีชีวิตที่ดีงาม มีสัมมาชีพ มีความเท่าเทียม เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน

ฐานการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง ย่อมขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรมให้ก้าวไปอย่างมีประสิทธิภาพแน่นอน

พีระมิดสังคมและวัฒนธรรม
(Pyramid of Society and Culture)

ศาสนา คุณธรรม จริยธรรม นับเป็นสิ่งเดียวกัน เป็นเนื้องานบุญของผู้คนและชุมชน ทุกศาสนาย่อมมุ่งสร้างคุณธรรมจริยธรรมและความดีงามทั้งปวง สร้างความรัก ความศรัทธาต่อชีวิต ผู้คน สิ่งแวดล้อม สร้างปัญญาธรรม สามัคคีธรรม และคารวะธรรม ต่อกันและกัน คุณค่าแห่งศาสนาย่อมสร้างสังคมที่สันติสุขและสงบเย็น

ภาษาและวาทกรรม ภาษาเป็นวัฒนธรรม เป็นฐานวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง ภาษาเป็นฐานของความรู้ความเข้าใจ ความรักเอื้ออาทรหรือความเกลียดชังก็ได้ ความมั่งคั่ง ความไพเราะที่สะท้อนถ้อยทางภาษา วรรณกรรม ความตื่นลึกลับบางทางสติปัญญา ความรู้ ความคิด ที่สะท้อนทางวาทกรรมของคำของแต่ละภาษา ภาษาที่เข้มแข็งหรืออ่อนแอ ย่อมสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งหรืออ่อนแอด้วยเช่นกัน

ศิลปกรรมและความประณีตบรรจง ศิลปกรรมมิใช่เพียงความสวยงาม ความไพเราะ ความรื่นรมย์เท่านั้น ศิลปกรรมของทุกชาติทุกภาษา ทุกชุมชน ยังมีสาระมีคุณค่าที่ช่วยขับเคลื่อนความดีงามในสังคม มีพลังจินตนาการ พลังความคิดสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการจัดระเบียบระเบียบในชีวิต ความประณีตบรรจงและความสุขสันต์ไปด้วยเช่นกัน

อัตลักษณ์และตัวตน อัตลักษณ์หรือ “Identity” เป็นบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวตน ชุมชน สังคม อัตลักษณ์ที่เกิดจากเหตุปัจจัยและบริบทในตัวตน ชุมชน หรือสังคมนั้น ๆ อัตลักษณ์ย่อมบอกลักษณะเฉพาะ อัตลักษณ์ของบุคคลย่อมแตกต่างกัน อัตลักษณ์ของชุมชนหรือสังคมมีความแตกต่าง หลากหลาย ละเอียดอ่อน เราจะเชื่อมั่น เราจะดำรงไว้ หรือเราจะสร้างการรวมตัวท่ามกลางความหลากหลายและมีคุณค่าได้อย่างไร

อุดมการณ์ จินตนาการ ความใฝ่ฝัน ยอดพีระมิดของสังคมและวัฒนธรรม ทั้งในเชิงอุดมการณ์และเป้าหมาย ย่อมเป็นปัจจัยทาง “อุดมการณ์ จินตนาการ ความใฝ่ฝัน” ของปัจเจกบุคคล ชุมชน สังคม อุดมการณ์ย่อมเป็นเจตจำนงเชิงคุณค่าสูงสุดของมนุษย์ เราจะสร้างจินตนาการและความใฝ่ฝันให้เกิดขึ้นได้อย่างไร เราจะสร้างพลังร่วมพลังบูรณาการ หรือพลังวัฒนธรรมเชิงอุดมการณ์ จินตนาการ ความใฝ่ฝันแสดงพลังร่วมในการปั้นอุดมการณ์ให้เป็นความจริง เป็นรูปธรรมได้อย่างไร

การมองประชาคมอาเซียนที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งในทางสังคมและวัฒนธรรม (ASCC) คงต้องมองประเด็นความหลากหลายของวัฒนธรรมและสังคม ทั้งในกรอบระดับประชาคมอาเซียน ระดับประเทศและกรอบย่อยในความหลากหลายของแต่ละประเทศ แต่ละชุมชนอีกด้วย การผสมผสานสิ่งที่เหมือนกันเข้าด้วยกันย่อมเป็นเรื่องง่ายตาย การผสมผสานสิ่งที่แตกต่างหลากหลายเข้าด้วยกันให้เป็น “เอกภาพในความหลากหลาย” (Unity in Diversity) ย่อมท้าทายกว่า พร้อมกันนั้น เราต้องเชื่อมั่นว่า พลังร่วมในความหลากหลาย (Synergy in Diversity) ย่อมมีพลังและมีคุณค่าทบเท่าทวีคูณ

ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) ย่อมเกิดจากการนำสิ่งที่แตกต่างกันมารวมกัน แล้วเกิดสิ่งใหม่ หรือก่อให้เกิดนวัตกรรมขึ้น ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ก่อให้เกิดน้ำขึ้นและน้ำลง ความร้อนของกลางวันและความเย็นของกลางคืนก่อให้เกิดลมบกและลมทะเล น้ำและน้ำมันก่อให้เกิดภาพพิมพ์หินและการพิมพ์ออฟเซต กระถินและหอยนางรมสดก่อให้เกิดรสหวานและอร่อย เป็นต้น

องค์กรขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรม

แน่นอนว่าการก่อเกิดประชาคมอาเซียน จะพัฒนาและบรรลุเป้าหมายสูงสุดหรือล้มเหลวเจือจางขัดแย้งกันหรือไม่อย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับ การได้รับผลหรือคุณค่าตอบแทนเท่าเทียมกัน (Win - Win) การเห็นคุณค่า การตระหนักรู้ การเอาจริงเอาจังท่ามกลางความเป็นกัลยาณมิตร ย่อมนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง นอกจากความมุ่งมั่นเข้มแข็ง และก้าวเดินไปด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ภารกิจร่วมในการขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรมผ่านองค์กรต่าง ๆ ก็เป็นเรื่องสำคัญมาก

ขอเสนอการขับเคลื่อนความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน ผ่านองค์กรหรือการจัดระบบองค์กรในเบื้องต้น ดังนี้

1. การสร้างองค์กรเพื่อสร้างร่วมมือและขับเคลื่อนทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมในประชาคมอาเซียน ซึ่งการจัดตั้งและการบริหารจัดการองค์กรดังกล่าวควรเป็นวิสัยทัศน์และเอาจริงเอาจังเหนือการเมืองของกระทรวงวัฒนธรรม

2. การสร้างองค์กรเพื่อสร้างความร่วมมือและขับเคลื่อนทางการศึกษา เพื่อให้องค์กรทางการศึกษาพัฒนาศักยภาพของบุคคลและสังคม ศักยภาพที่มีจิตสำนึกในพลังร่วมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งก็คงหนีไม่พ้นความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาในระดับอุดมศึกษา

3. การสร้างองค์กรเพื่อสร้างความร่วมมือและขับเคลื่อนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีความเป็นอิสระมากขึ้นในระดับองค์กรสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิ สมาคม หรือองค์กรสาธารณะอื่น ๆ บริหารจัดการข้ามวัฒนธรรมร่วมกัน

4. การสร้างองค์กรเพื่อสร้างความร่วมมือและขับเคลื่อนทางสังคมและวัฒนธรรม ในรูปแบบขององค์กรเครือข่ายเอกชนเพื่อสังคมอาเซียน “ASEAN Corporation Social Responsibility : ASEAN CSR” ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ทำงานด้วยความเสียสละเพื่อพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนข้ามชาติข้ามวัฒนธรรมร่วมกัน

5. การสร้างกลุ่มสร้างองค์กรเพื่อขับเคลื่อนพัฒนาการของสังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรมอาเซียนของศิลปินในสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการในรูปขององค์กรกลุ่ม หรือศิลปินต่อศิลปิน เป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สร้างสรรค์ร่วมกัน และนำเสนอต่อสาธารณะร่วมกัน

การบริหารจัดการองค์กรหรือกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนพลังความร่วมมือ พลังทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้สังคมหรือประชาคมสร้างสรรค์ (Creative Community) เข้มแข็ง ก่อให้เกิดความร่วมมือไม่ร่วมมือ ก่อให้เกิดความรักความศรัทธา สันติสุข และมั่งคั่ง ถ้วนหน้าตามมา จำเป็นต้องพัฒนาภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำที่ก่อให้เกิดงาน เกิดนวัตกรรม มิใช่เพียงภาวะผู้นำในเชิงวาทกรรม เราต้องสลัดระบอบราชการที่ล่าหลัง หวาดกลัว เกียจคร้าน ล่าช้า ทำงานหนักแต่ไม่ได้เนื้องาน การบริหารจัดการข้ามวัฒนธรรมดังกล่าว ต้องมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำสูง มีจิตสำนึกประชาธิปไตย มีคาวธรรม และเชื่อมั่นในภราดรภาพท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย ชงฝันใหญ่คือ “ความรักความศรัทธา สันติสุข และความมั่งคั่งถ้วนหน้า” อย่าลืมคำว่า “ถ้วนหน้า” เป็นอันขาด

กิจกรรมขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรม

การรวมกันเป็นองค์กรคือการประสานประโยชน์ คือ ความเป็นกัลยาณมิตร คือ การมีเป้าหมายร่วมกัน การเป็น “องค์กร” คือการเป็นคณะ เป็นสหะ สหวิทยาการ สหวัฒนธรรม เมื่อองค์ความรู้ (Body of Knowledge) เป็นผลจากมรรคหรือการแสวงหา ความรู้ที่กว้าง หลากหลาย และลุ่มลึก ผ่านการกลั่นกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนก่อให้เกิด ความรู้ใหม่ที่เข้มแข็ง เข้มขัน เป็นผลึกความรู้ เป็นองค์ความรู้หรือความรู้ใหม่ การขับเคลื่อนองค์กร ในสังคมหรือในระดับอาเซียน ย่อมต้องการพลังร่วม ศรัทธา สติปัญญา กาย - วาจา - ใจ

ที่มีพลัง ให้ก่อเกิดประชาคมที่เข้มแข็ง ก้าวหน้าและเป็นต้นแบบทั้งทางด้านความมั่นคง - สังคมและวัฒนธรรม - เศรษฐกิจ องค์กรหนึ่งบนโลกใบนี้ให้จงได้

ความสำเร็จย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการ (process) มรรค (means) ย่อมส่งผ่านไปสู่วัตถุ (end) หรือนิโรธ กระบวนการที่เข้มแข็งย่อมก่อปรด้วยกิจกรรมร่วมที่เข้มแข็ง ขอเสนอแนะกิจกรรมร่วมเพื่อช่วยกันขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้และการค้นคว้าวิจัยร่วมกัน ความรู้ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม ความรู้ความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วิถีชีวิตของกันและกัน อาจเลยไปถึงทางด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ การรู้เขารู้เรา ก่อให้เกิดความเคารพกันนับถือซึ่งกันและกัน การได้ใจซึ่งกันและกันย่อมได้ทุกสิ่งทุกอย่าง

2. โครงการแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการค้นคว้าวิจัย การพัฒนาทางด้านสังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม ศาสนา การศึกษา วิชาชีพต่าง ๆ ทั้งในระดับการเมือง นักวิชาการ บุคลากรในแต่ละวิชาชีพ นักเรียนนิสิตนักศึกษา การแลกเปลี่ยนความรู้ ความรักความผูกพัน และอีกมากมายหลายสิ่งหลายอย่างจะตามมา

3. กิจกรรมศิลปกรรมร่วม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศิลปะการแสดง ดนตรี ทัศนศิลป์ ศิลปะหัตถกรรม วรรณกรรม สามารถทำงานร่วมกัน นิทรรศการทัศนศิลป์ร่วมกัน การแสดงร่วมกัน แสดงดนตรีร่วมกัน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ย่อมเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ ความซาบซึ้งข้ามวัฒนธรรม ข้ามศิลปกรรม

4. การสร้างศูนย์กลางการนำเสนอศิลปกรรมร่วมกัน ข้ามวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นโรงละคร มิวสิคฮอลล์ พิพิธภัณฑ์ แกลเลอรี และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสะท้อนความหลากหลาย ความแตกต่าง สะท้อนตัวตนและจิตวิญญาณของแต่ละสังคม แต่ละชุมชน แต่ละเผ่าพันธุ์นั้น

5. การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (workshop) ของศิลปิน นักสร้างสรรค์ นักนวัตกรรมทั้งหลาย ทั้งด้านศิลป์และศาสตร์ อาจเลยไปถึงทางด้านเทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการจะสร้างพลังการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

6. การดำเนินการเผยแพร่ความเป็นสังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรมอาเซียน ทั้งสื่อสารมวลชน สื่อเก่าหรือสื่อโซเชียล สื่อเสมือนที่ทรงพลังน่าจะก่อให้เกิดการจัดนิทรรศการ การแสดงพิพิธภัณฑ์ แกลเลอรี แหล่งเรียนรู้ ในโลกเสมือนหรือโลกออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

7. การสร้างแรงจูงใจข้ามวัฒนธรรม อาจเป็นการชื่นชมยกย่อง การให้เกียรติ การให้ทุน การให้รางวัล การดำเนินการในโลกเสมือนหรือโลกโซเชียล ย่อมร่วมยุคร่วมสมัยมากที่สุด เช่น Webby Award ออนไลน์ เป็นต้น

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) ข้ามวัฒนธรรม ข้ามชุมชน รวมทั้งการจัดสรรกลุ่มบุคคลข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียน เดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวย่อมเกิดขึ้นได้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ฯลฯ

จากข้อเสนอแนะข้างต้นนี้ ย่อมเป็นเพียงการสร้างพลังขับเคลื่อน ความเป็นประชาคมอาเซียนในระดับพื้นฐาน พื้นฐานในการวางรากที่เข้มแข็ง เพื่อต่อยอดไปสู่ความมั่นคงของประชาคมอาเซียน (APSC) และเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียน (AEC) ซึ่งก็เชื่อมั่นได้ว่า ภารกิจทางด้านความมั่นคงและทางด้านเศรษฐกิจ ก็ย่อมพัฒนาองค์กรและกิจการที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้มแข็งในเสาหลักของตนเอง และส่งผลสะท้อนสู่เสาหลักสังคมและวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน

วิจัยเพื่อศักยภาพของประชาคมอาเซียน

สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ต้องแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ ทุกลมหายใจเข้าออก พลังของความรู้จะก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนสังคมทุกด้าน ทุกมิติ การค้นคว้าวิจัยย่อมเป็นกลไกสำคัญสำหรับการสร้างความรู้ องค์ความรู้ สังคมแห่งการเรียนรู้

“การศึกษาค้นคว้า” เป็นคำที่กว้าง ซึ่งการวิจัยหรือ “Research” เป็นระบบหรือกระบวนการหนึ่ง ที่มุ่งพัฒนาความรู้และองค์ความรู้ ด้วยกระบวนการและระเบียบวิธีการวิจัยที่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นเหตุเป็นผล เป็นตรรกะตามสมควร การค้นหาคำตอบที่มีอยู่แล้ว การแสวงหาความรู้ใหม่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การจัดหมวดหมู่ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ นำไปสร้างสรรค์นวัตกรรม การอภิปรายผลและการนำเสนอความรู้ใหม่ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ระบบและกระบวนการเหล่านี้ ย่อมเป็นคุณอย่างยิ่งในทุกศาสตร์ ทุกสังคม ทุกกาลเทศะ ส่วนการวิจัยจะเปิดกว้างเพื่อกระบวนการศึกษาค้นคว้าอื่น ๆ ย่อมเป็นไปได้

กล่าวเฉพาะการวิจัย การวิจัยทุกรูปแบบ ทุกกระบวนการ ทุกสาขาวิชา ย่อมนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ได้อย่างดีเยี่ยม นอกจากการวิจัยในสังคม ในชุมชน ในพื้นที่รัฐชาติ พื้นที่วัฒนธรรม ที่ดำเนินการสืบเนื่องกันมาในอดีต ย่อมเป็นคุณในการนำมาสร้างความเข้มแข็งในประชาคมอาเซียน การนำมาใช้ การประยุกต์ใช้ หรือการนำมาพัฒนาต่อยอดในเชิงวิจัย ย่อมเป็นประโยชน์ทั้งสิ้น

ถ้าพิจารณาการวิจัยในกรอบของศาสตร์ ที่จะเป็นคุณต่อประชาคมอาเซียนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ก็อาจจะเป็นการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วัฒนธรรม ศิลปกรรม ศาสนธรรม หรือจะแยกย่อยอย่างไรก็ย่อมได้ ถ้าพิจารณาในบทบาทการวิจัยของสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา ซึ่งตีความสาขาปรัชญาเป็นการวิจัยทางด้าน

มนุษยศาสตร์ที่ครอบคลุมทั้งด้านศาสนา ปรัชญา ภาษา สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ เพียงเฉพาะศิลปกรรมก็ครอบคลุมถึงดนตรี ศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ วรรณกรรม เป็นต้น การแบ่งศาสตร์เป็นกรอบสาขาวิชา ย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

เมื่อศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เกี่ยวข้องกับชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในบริษัท ในกาลเทศะ ในเงื่อนไขที่แตกต่างกัน การวิจัยทางด้านนี้ จึงจำเป็นต้องมอง ต้องพิจารณา ต้องอภิปรายทั้งในเชิงรูปธรรมที่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์ (scientific approach) และในทางนามธรรมที่เป็นเชิงปรัชญา (philosophical approach) เชื่อมโยงกับจิตวิญญาณ ความดีงาม จิตวิทยา อารมณ์ความรู้สึก รัก - โลก - โกรธ - หลง สุข - ทุกข์ ของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน

การกล่าวถึงการวิจัย อาจพิจารณาในตัวศาสตร์ พิจารณาในกระบวนการวิจัย ที่เรียนรู้ พัฒนา และดำเนินการมายาวนาน มีความหลากหลายพอสมควร แต่การกล่าวถึงการวิจัยพื้นฐาน (basic research) ที่มุ่งสร้างพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ การวางรากฐาน ศาสตร์ให้เข้มแข็ง การวิจัยประยุกต์ (applied research) เพื่อประยุกต์ความรู้ไปใช้งาน การแยกวิจัยออกเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เลยไปถึงการพิจารณาการวิจัยอีกแนวทางหนึ่ง ที่เป็นการวิจัยข้ามวัฒนธรรม (cross - cultural Research) การวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) หรือการวิจัยระยะยาว (Longitudinal Research) ย่อมพิจารณานำมาดำเนินการ เพื่อสร้างศักยภาพหรือสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมอาเซียนได้ทั้งสิ้น

ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะการวิจัยข้ามวัฒนธรรมและการวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อประกอบการพิจารณาเท่านั้น

เราควรนำการวิจัยข้ามวัฒนธรรมมาพิจารณาในเบื้องต้น ด้วยประชาคมอาเซียนเป็นประชาคมที่บูรณาการสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย นำความแตกต่าง มาสร้างเป็นประชาคม ต่างกันทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การเมือง การปกครอง การวิจัยข้ามวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ เชื่อมมั่นในประวัติศาสตร์ ในเกียรติและศักดิ์ศรีที่แตกต่างกัน ครอบคลุมประเด็นในมิติต่าง ๆ กัน จะด้วยกระบวนการเปรียบเทียบ (Comparative Studies) หรือไม่อย่างไรก็ตาม ย่อมเป็นคุณูปการแก่ ศักยภาพและความเข้มแข็งของประชาคมอาเซียนอย่างแท้จริง

การวิจัยและพัฒนา การแสวงหาความรู้ การสร้างองค์ความรู้ เพื่อนำความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น นำมา “พัฒนา” ให้เป็นรูปธรรม พัฒนาให้เป็นเนื้องาน เป็นนวัตกรรม ในภาวะการณ์ปัจจุบัน โดยมุ่งให้การวิจัยส่งผลกระทบต่อสังคม (Social Impact)

อย่างสำคัญยิ่ง ส่วนการพัฒนาหรือ “Development” จะเป็นคุณแก่ APSC, ASCC หรือ AEC ย่อมขึ้นอยู่กับว่าเราจะนำการวิจัยและพัฒนาไปสร้างความเข้มแข็งทางด้านใด เป็นประการสำคัญ

กล่าวถึงการวิจัยและพัฒนาเพื่อพัฒนาศักยภาพทางด้านศิลปกรรม (Research and Development for Art Potentiality) เราอาจเรียกขาน Art and Development เป็น “Research and Art Creativity” หรือไม่อย่างไรก็ตาม การแสวงหาความรู้ การบูรณาการความรู้เดิม การสังเคราะห์ความรู้สร้างเป็นความรู้ใหม่ (องค์ความรู้) แล้วประยุกต์ความรู้ใหม่นั้น ส่งผลหรือพัฒนาไปเป็นคุณแก่การสร้างสรรคศิลปกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือประเด็นใดประเด็นหนึ่ง

ด้วยศิลปกรรมทุกสาขานั้น ใครก็สร้างสรรค์ได้ ดีหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ศิลปกรรมย่อมแสดงปรากฏการณ์ทางสติปัญญาของมนุษย์ที่มากน้อยแตกต่างกันไป แสดงความลุ่มลึกแตกต่างกัน แสดงความงามในแง่มุมที่แตกต่างกัน แม้แต่ “จิตวิญญาณ” ก็มีไขความว่างเปล่า จิตวิญญาณเป็นเรื่องของความเป็นมนุษย์ เรื่องของการสั่งสมสติปัญญา เรื่องของผลึกประสบการณ์ ศรัทธาและความเชื่อต่าง ๆ การวิจัยเพื่อพัฒนา ศักยภาพทางด้านศิลปกรรม จึงเป็นวิถีทางหนึ่ง ที่ผลักดันให้ศาสตร์ทางด้านศิลปกรรม ศาสตร์และการสร้างสรรค์ศิลปกรรมทุกสาขา พัฒนาก้าวไกลต่อไปอย่างมีแก่นสาระและมี สติปัญญา

ท้ายที่สุด ขอเชิญชวนสมาชิกประชาคมอาเซียน เชื่อมมั่นและประพฤติปฏิบัติตน โดยน้อมนำพุทธธรรม ขรราวาสธรรม ธรรมะแห่งสันติสุข ที่จะร่วมสร้างความสันติสุขและพลังความร่วมมือของผู้คนในประชาคมอาเซียนอย่างสำคัญยิ่ง ด้วยความเชื่อที่ว่า ทุกแก่น ศาสนาย่อมปรารถนาที่จะเห็นสันติสุขและความรักความศรัทธาต่อกันบนโลกใบนี้ แก่นธรรม ย่อมอยู่นอกเหนือพิธีกรรม ที่เราสามารถน้อมนำข้ามความแตกต่างทางศาสนาได้ ขรราวาสธรรมที่จะร่วมสร้างความรักความผูกพัน สันติสุข และความเจริญรุ่งเรืองก้าวไกล ให้กับชาวประชาคมอาเซียน

- สังจะ** ดำรงมั่นในความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ต่อกัน
ทมะ ฝึกตน เรียนรู้ ปรับตัว ให้ดีงามและเจริญก้าวหน้า
ขันติ อุดทน จริ่งจัง ขยันหมั่นเพียรไม่ท้อวันไหนใด ๆ
จาคะ ใจกว้าง เกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเป็นผู้ให้

แล้วประชาคมอาเซียนจักเจริญก้าวหน้าไกลอย่างแน่นอน